

Viite Maaseutupolitiikan neuvosto

Asia **Maaseutupolitiikan neuvosto: Maaseutukoulut osa lapsiystävällistä kouluverkkoa – opetuksen tila ja tulevaisuus maaseuduilla selvittävä**

Valtioneuvoston asettama Maaseutupolitiikan neuvosto (jäljempänä MANE) peräänkuuluttaa kansallista politiikkaa, joka tunnistaa maaseutukoulujen paikalliset ja alueelliset merkitykset, tukee sosiaalisesti kestävästä kehityksestä toteutumista kaikkialla sekä vaalii kansalaisten yhdenvertaisuuden toteutumista asuinpaikasta riippumatta. Lasten oikeus kattavaan oikeusturvaan sekä yhdenvertaiset oikeudet sivistyspalveluihin tulee varmistaa koko maassa. Suomalaista oikeusjärjestelmää tulee kehittää nykyistä lapsiystävällisempään suuntaan, niin että lapsen etu ja oikeudet ovat ensisijaisia lasta koskevilla päätöksillä (vrt. Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat, 2014).

Nykyinen päivittäinen 2,5 h maksimiaika koulumatkojen osalta on kohtuuton esiopetus- ja alakouluikäisille. Maaseutupolitiikan neuvosto on huolestunut puolueiden esityksistä aikaistaa esiopetus kattamaan myös 5-vuotiaat. Puolueiden ja päättäjien tulee huomioida ja turvata maaseudulla asuvien lasten sivistykselliset oikeudet. Koulumatkat ovat jatkuvasti pidentyneet koko maassa, ja harvaan asutulla maaseudulla tilanne on kestävä.

MANE esittää tulevalle hallitukselle seuraavia politiikkatoimia:

1. Perusopetuksen koulumatkojen **kohtuullistaminen linjaamalla, että päivittäinen koulumatka saa odotuksineen kestää enintään 1,5 tuntia esiopetuksen ja alakoulun** (alle 13-vuotiaat oppilaat) **osalta**. Kouluverkon kattavuus sekä matkojen kesto ja turvallisuus tulee selvittää ennen kuin mahdollinen esiopetuksen laajentaminen kaksivuotiseksi voidaan toteuttaa.
2. **Pienkoululisän** palauttaminen takaisin valtionosuusudistuksen yhteydessä. Tai vaihtoehtoisesti **kehittämisavustuksen** osoittaminen maaseutukouluille pienkoulujen toiminnan suunnitelmalliseen kehittämiseen yhteistyössä paikallisyhteisöjen kanssa, sekä pienkoulurakennusten kehittämiseen koko kunnan elinvoimaisuutta tukeviksi monitoimintakeskuksiksi.

Samalla tulee selvittää, ohjaavatko koulurakentamisen valtionosuudet suurien koulukeskittymien rakentamiseen, vaikka lasten hyvinvoinnin ja myös kuntatalouden näkökulmasta rahoitusta olisi tehokkaampaa ohjata pienkoululisän tai -korjausavustuksen kautta myös maaseutukouluille.

3. **Kouluverkon älykäs ja systeeminen kehittäminen** Suomessa. Kouluverkkosuunnittelussa **siirtyminen lapsiystävällisiin menetelmiin**, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Kuntaliiton yhteisvetovastuulla. Elinvoimainen ja kustannustehokas kouluverkko on mahdollista toteuttaa vain **valtion ja kuntien ennakoivalla yhteistyöllä**.
4. **Maaseutuopetuksen nykytilan ja tulevaisuusnäkökymien valtakunnallinen selvittäminen ja kokonaisstrategian luominen**. Eri maaseutualueiden osalta opetukseen liittyvien erityispiirteiden ja -tarpeiden sekä toimintamallien, rahoitusmuotojen ja tilajärjestelyiden selvittäminen, jotta mahdollistetaan lapsilähtöinen sekä laadukas ja kohtuullisesti kaikkien lasten saavutettavissa oleva lähiopetuksen järjestäminen. Digitalisaation ja etäopetuksen mahdollisuuksien ja esteiden, rakennusten monikäytön, koulukuljetustarpeiden vähentämisen sekä koulukyytien opetusikäisten ja mobiililuokkien huomioiminen osana selvitys- ja strategiatyötä.
5. **Tarvittavien lainsäädäntömuutosten selvittäminen ja muutosten toimeenpano**. Esimerkiksi Eskolan koulun ”satelliittikoulu”-kokeilu osoittaa, että lainsäädäntö ei tunne kuntien keskinäiseen sopimukseen perustuvaa etäopetusta.

6. Puolueettoman tiedon tuottaminen koululakkautusten todellisista vaikutuksista ja kustannuksista kunta- ja valtakunnan tasolla.

7. Etäopetuksen / verkko-opetuksen / virtuaaliluokkien kehittäminen. Arviointi ja suunnitelma monipuolisen kouluverkon ylläpitämisen kokonaisuudesta.

Mitkä ovat digiyhteiskunnan luomat mahdollisuudet järjestää opetusta erityisesti maaseutujen pienissä ja/tai erikokoisissa kouluissa? Mitä älykkäiden opetus-, palvelu- ja/tai tilaratkaisujen löytäminen merkitsee maaseutukuntien profiilille ja elinvoimalle? Miten kokonaisuutta kehitetään?

Lisäksi MANE kannattaa harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän esitystä:

”Kuntarajat tulee hälventää alakoulujen osalta. Perheille tulee antaa mahdollisuus valita lähikoulu kuntarajoista riippumatta harvaan asutulla alueella. Kustannustenjakosymykset tulee selvittää osana valtiosuusuudistusta.

Näillä esityksillä etsitään ja edistetään kuntayhteistyön sekä koulu yhteistyön mahdollisuuksia, jotta saadaan leveämmät hartiat, laveampi opetustarjotin, sopivaa saataavuutta ja saavutettavuutta sekä resurssiyhötystä. Yhteistyö tarkoittaa myös kouluverkon yhteissuunnittelun toimintakulttuurin sisäistämistä. Kyse on pitkälti jo kunnissa toteutettavan osallisuuskulttuurin edistämisestä. Tähän sisältyy edellisten päätösten arviointi, hyvä valmistelu ja avoimuus.”

Perustelut:

Maaseudun elinvoimaisuuden kannalta maaseutukoulut ovat keskeisessä asemassa. Ilman maaseutukouluja ja keskeisiä lähipalveluja ei maallemuutto ole perheille houkutteleva vaihtoehto. Maamme bio- ja kiertotalouteen perustuva tulevaisuus ja maaseudun uusiutuvien materiaalien hyödyntäminen tarvitsevat kuitenkin maalla asuvaa työvoimaa.

Suomessa on lakkautettu kouluja noin 100 koulun vuosivauhdilla vuodesta 1990 lähtien. Suurin osa lakkautuksista on osunut maaseutualueille, erityisesti alle 50 oppilaan kouluihin. Koulujen lakkauttaminen on ollut 3-5 kertaa suurempaa kuin oppilaiden väheneminen. Etupainotteinen lakkauttaminen on kiihdyttänyt maaseutualueiden kuihtumista.

Perusopetus on määritelty perusopetuslaissa lähipalveluksi. Opetushallituksen sivuilla todetaan, että perusopetus järjestetään yleisimmin lähikoulussa tai soveltuvassa paikassa niin, että koulumatkat olisivat mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Perusopetuslain §32 säädetään koulumatkoista. Oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Mikäli oppilas lukuvuoden alkaessa on täyttänyt 13, koulumatka saa kestää enintään kolme tuntia. Tällä hetkellä hyvin monen harvaan asutulla ja haja-asutusalueella asuvan lapsen lähikoulu on 2,5 h päivittäisen koulumatkan takana.

Valtio lopetti vuonna 2006 ns. pienkoululisän, ja samana vuonna lakkautettiin 132 peruskoulua ja lukiota. Koulujen lakkautusperusteina esitetään säästöjä, mutta todellisia säästöjä ei ole pystytty osoittamaan. Suomessa ei ole tehty puolueetonta tutkimusta koululakkautusten merkityksestä taloudellisiin säästöihin, pedagogisiin, terveydellisiin, oikeudellisiin ja ympäristöön liittyviin vaikutuksiin.

Tiedossa on, että perusopetuksen kustannukset ovat olleet muita suuremmassa kasvussa. Perusopetuksen oppilaiden korjaavien sote-palvelujen tarve ja kustannukset ovat olleet voimakkaassa kasvussa. Perusopetuksen oppilaiden osaaminen on kääntynyt laskuun ja on syntynyt ensimmäistä kertaa selviä alueellisia eroja (vrt. PISA, TIMSS, PIRL).

Valtiovarainministeriön esittämät huomiot:

Valtiovarainministeriö, Maaseutupolitiikan neuvoston jäsenenä, toteaa kohdan 1 osalta, että ensin tulisi arvioida riittävästi ehdotuksen toteutettavuus käytännössä sekä kustannus- ja muut vaikutukset ja vasta sen jälkeen harkita, voidaanko ja missä määrin koulumatkan maksimikertoa alentaa.

Lisäksi valtiovarainministeriö toteaa kohtaan 2 liittyen, että valtionosuusjärjestelmän keskeisiin ja yleisesti hyväksi todettuihin periaatteisiin kuuluu yleiskatteellisuus, jolloin kunnalle/palvelun järjestäjälle jää harkintavaltaa ja liikkumavaraa sen suhteen, miten se itse katsoo parhaiten palvelut järjestettävän. Valtionosuuden saavutettavuuskriteerit ottavat jo huomioon kunnan perusopetuksen järjestämiseen liittyviä erityisolosuhteita.

Maaseutupolitiikan neuvosto 8.4.2019.